
V. ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 338.46:37

ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ МІЖВУЗІВСЬКОЇ СПІВПРАЦІ Й ІННОВАЦІЙНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕВОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ*

Б. М. АНДРУШКІВ, доктор економічних наук
(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя);
Л. М. КОВАЛЬ, кандидат економічних наук
(Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут)
Н. Б. КИРИЧ, доктор економічних наук;
О. Б. ПОГАЙДАК, кандидат економічних наук;
Л. М. МЕЛЬНИК, кандидат економічних наук
(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя)

Анотація. У статті на загальному фоні розвитку науки та освіти України проаналізовано міжгалузеві та міжевузівські взаємозв'язки та взаємовідносини розвитку освіти, науки, виробництва у контексті національної економіки (держави). Визначено та сформульовано ідею запровадження в Україні загальної вищої освіти як передумови формування інноваційних підходів до розвитку професійної та вищої освіти в державі. На цьому ґрунті визначено тенденції цього процесу. Запропоновано способи розв'язання проблем розвитку галузевої освіти та науки в Україні.

Ключові слова: міжвузівська наука, підприємницька діяльність, інноваційні підходи, науково-технічний прогрес, програма, освіта, наука, виробництво, економіка, держава.

У нинішніх умовах науково-технічний прогрес не може розвиватися без використання належних економічних знань і твердих переконань, адже підприємництво і бізнес, ефективно використання механізмів їх функціонування створюють сприятливий ґрунт для його безпечного розвитку в умовах України.

Довідка. Підготовці статті передувало вивчення громадської думки. Проведено необхідні соціологічні дослідження, до яких долучали Академію соціального управління. Унаслідок цього

організували міжнародну науково-практичну конференцію «Особливості організації менеджменту інноваційної діяльності в умовах регіону».

У конференції взяло участь 87 осіб, у тому числі представники обласної державної адміністрації, міської ради, спеціалісти головного управління економіки, спілки підприємців і роботодавців, зацікавлені громадські організації: Академія соціального управління, Центр соціологічних досліджень, Наукове товариство імені Шевченка, представники ВУЗів Києва, Тернополя, Львова, Жешува, Лодзі, Познані.

* Початок статті див.: Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2014. – № 5 (67).

Узагальнення результатів дискусії з теоретичних і практичних досліджень щодо перспектив розвитку менеджменту інноваційної діяльності регіону, удосконалення організаційно-економічних механізмів його становлення дало можливість виробити такі висновки і рекомендації:

1. Теоретико-методологічні основи організації менеджменту інноваційної діяльності в умовах ринкової трансформації свідчать про необхідність системного удосконалення підходів до його організації як у державі загалом, галузях і регіонах зокрема.

2. Реформування вітчизняної сфери інноваційної діяльності підтверджує правомірність, доцільність застосовувати в Україні світовий досвід у цій сфері діяльності із найвищим економічним ефектом за умови співпраці з ВНЗ.

3. Рекомендують регіональним органам управління повсякчас сприяти пріоритетному розвитку впровадженню досягнень науки і техніки, НТП в рамках реалізації Програми розвитку інноваційної діяльності в Україні.

4. Упровадження економічних механізмів зацікавленості розвитку інноваційної діяльності повинно відбуватися комплексно, виходячи зі специфічних особливостей розвитку регіону. Зважаючи на це, слід створити регіональну та центральну ради з розвитку менеджменту інноваційної діяльності, рішення якої повинні мати в регіонах вагу рішень уряду.

5. Орієнтувати державну політику на сприяння розвитку інноваційної діяльності у контексті вступу України в СОТ та Європейського Союзу, це не лише збільшить інвестиційну привабливість інноваційних проектів, а й мультиплікативно збільшить ВВП і допоможе економіці країни у стислі строки вийти із кризового стану.

6. Розвиток ринкових відносин в Україні на сучасному етапі створює реальні передумови для формування менеджменту інноваційної діяльності оптимальної функціонально-організаційної структури.

7. Установам, підприємствам і організаціям, що безпосередньо здійснюють управління інноваційною діяльністю, у своїй роботі доцільно перейти від прямого адміністрування

до економічного впливу на регіональний інноваційний процес.

8. Подальша трансформація інноваційних процесів у руках держави дозволить перевести їх управління на якісно нову основу – «електронну систему» – та здійснить на світових інноваційних ринках ефективну промоцію регіональному інноваційному продукту завдяки мережі Інтернет.

Втілення в життя усіх означених рекомендацій, стратегій і програм багато в чому залежить від ініціативи, професіоналізму працівників державної служби та органів місцевого самоврядування, науковців і практиків. Запропоновані у дискусіях економічні механізми становлення менеджменту інноваційної діяльності та шляхи вдосконалення методології, організації регіонального процесу, практична реалізація висновків і рекомендацій створять необхідні умови ефективного господарювання як на рівні регіонів, так і суб'єктів господарювання.

Усі ці та інші обставини дають підстави визначити такі напрями та шляхи розв'язання проблеми.

1. Курс на скорочення ВУЗівської науки є дещо поспішним і потребує глибшого вивчення. Тим часом, доцільними на цьому етапі є засоби моральної і матеріальної зацікавленості, що підсилять роль університетських науково-навчальних структурних підрозділів, не обмежуючи діяльність галузевих вищих навчальних закладів.

Відомо, що менталітетною ознакою українців було прагнення до науки і знань. Українці у всі періоди відзначалися значними та визначними здобутками у галузі науки, техніки, культури, у економічній і гуманітарній сферах. Цілому світу відомі науковці, вихідці з України: Тесля і Подолинський, Сікорський і Корольов, інші. Наприклад, лише з Тернопільщини, відомі міжнародній спільноті прізвища Івана Пулюя, Володимира Гнатюка, Івана Горбачевського, І. Смакули, Михайла Яримовича, які зробили значний вклад у світову науку скарбницю. Їх іменами нині названі ВУЗи Тернопільщини.

У посттоталітарний період феномен «тяги до знань» пояснювався тим, що з вищою осві-

тою людиною могла отримувати «легший кусок хліба». Проте на цей час ця теза спростовується соціальними змінами у суспільній системі, які не зобов'язують працювати молодь над здобуттям освіти з метою отримання легшого хліба». Тим часом, сьогоднішня продовжує характеризуватися ростом кількості вступників у державні та приватні вищі навчальні заклади, що зумовило зростання чисельності ВУЗів. Практично майже всі технікуми, «підтягнувши» матеріально-технічну та методичну бази трансформувались у коледжі. Певна частина професійно-технічних училищ змінила свій статус – стали коледжами. Переважна більшість інститутів стала академіями, державними та національними університетами.

Опитування та соціологічне вивчення цієї проблематики Академією соціального управління показало, що поряд із різними соціальними проблемами та проблемами працевлаштування проявляються об'єктивні тенденційні бажання молоді отримати вищу освіту.

Враховуючи вищевикладене та наявний досвід, притаманний Японії, попри всі тимчасові економічні негаразди, на нашу думку, буде своєчасно порушити клопотання перед МОН України, іншими законодавчими та державними інстанціями про запровадження в Україні загальної вищої освіти. Перший етап реалізації цього проекту дозволить університетам розширити самоврядні функції: самим визначати обсяги прийому студентів відповідно до кадрових можливостей, матеріальної та навчально-методичної бази закладу.

У цивілізованій демократичній соціальній Українській державі повинен панувати лозунг: «Наука для людини, для розвитку особистості і національного інтелекту, а не як засіб виживання і збагачення, не як кузня кадрів лише для господарських потреб».

Організаційно-економічний механізм функціонування інноваційного ланцюга: «державна – освіта – наука – виробництво» відображено на (рис. 2).

Вважаємо, що така ініціатива підніме статус вузівської науки загалом, і визначить і посилить її роль у розвитку нашого молодого суспільства.

Соціально-аналітичні висновки. *Наявна статистика визнає, що система західної вищої освіти не ідеальна, і в деяких моментах поступається українській, але загалом більш ефективна. Адже українські вузи виконують винятково академічну функцію, наповнюючи голови студентів знаннями, а західні – виховують характер і формують практичний підхід до життя, в тому числі і завдяки тому, що тісно співпрацюють із великими компаніями-роботодавцями, зацікавленими в кваліфікованих кадрах. Така практика в Україні має більш формальний характер.*

При цьому викладачі-американці всі без винятку є спеціалістами-практиками у своїй галузі. Залучення до викладання вчених-практиків навіть у суто теоретичних дисциплінах – поширене правило для західних ВНЗ. Наприклад, економіку можуть викладати аналітики Світового банку, а математику – експерти з NASA. В Україні все з точністю до навпаки – нерідко лекції читають фахівці хоч і з науковим ступенем, але такі, які займаються іншим напрямом. Вважаємо, що доцільно МОН України ухвалити, наприклад, директивний документ, яким рекомендувати у технічних та інших не економічних вузах загальноекономічні дисципліни читати ученим фахівцям з економіки. Впевнені, що в цих випадках економічні реформи були б більш ефективними, ніж вони є наразі.

Перевага української системи освіти – сильна базова підготовка. Саме своїми великими та глибокими науковими знаннями українські студенти, які продовжують навчання за кордоном, приємно радують західних викладачів.

Дипломи провідних українських вузів котируються і будуть котируватися на міжнародному ринку праці саме через сильну теоретичну підготовку, яка подекуди більша, ніж у зарубіжних колег. А практичні навички швидко набуваються протягом короткого періоду роботи в компанії. Так, за кордоном цінуються вітчизняні програмісти, на ринку IT-замовлень Україна входить у першу десятку світових гравців.

При цьому слід уникати ілюзії, що вузівські дипломи західноєвропейського чи американського зразка – гарантія майбутньої блискучої кар'єри (про це попереджають фахівці). Багато молодих людей переконано, що західний диплом у кілька разів підвищить їх вартість на ринку праці. Насправді, диплом має бути підкріплений реалізованими проектами, які

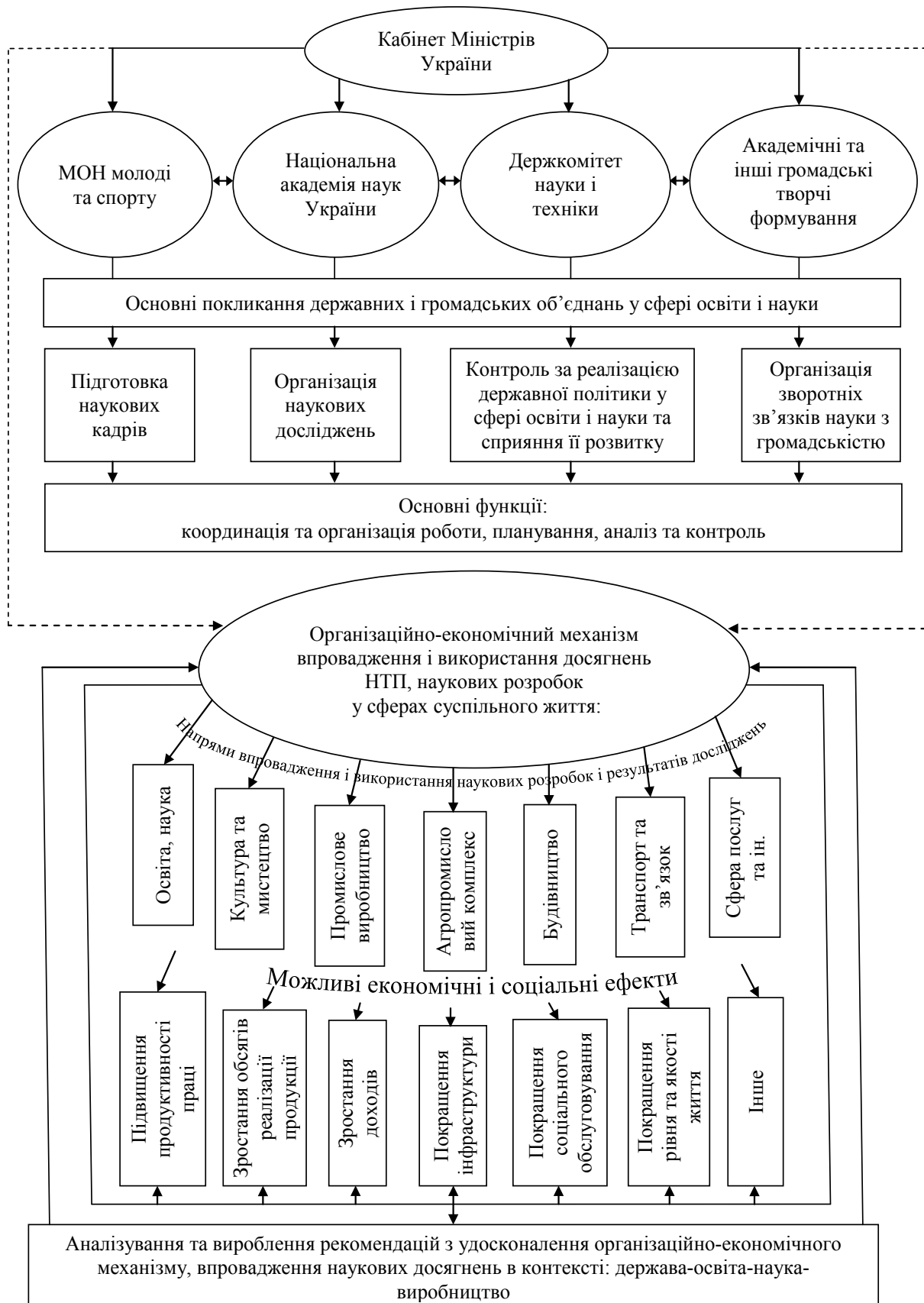

Рис. 2. Організаційно-економічний механізм функціонування інноваційного ланцюга: держава – освіта – наука – виробництво

відображали б рівень компетенції кандидата на посаду.

Українські вчені дуже мало публікуються у високорейтингових міжнародних наукових журналах. Причому причина найчастіше дуже банальна – незнання іноземних мов і пов'язаний із цим психологічний бар'єр.

Престижними вважаються публікації у фахових виданнях, що мають реєстрацію в міжнародних інформаційних структурах (наукометричних базах) типу «Скопус», «Ульріх» та ін. Вітчизняні фахові видання, які зареєстровані у згаданих інформаційних структурах, справедливо повинні вважатися рівносильними зарубіжним публікаціям [5].

Гальмом у розвитку вітчизняної освітньої системи науковці вважають залежність вузів від Міністерства освіти, зокрема неможливість самостійно ухвалювати рішення про внутрішнє управління та фінансування, визначати власну стратегію у сфері науково-дослідної роботи, а також форми і методи навчання.

Відсутність належного фінансування як із боку держави, так і окремих галузей і підприємств, призвела до зменшення чисельності наукових співробітників, погіршення матеріально-технічної бази досліджень. Вчені не мають можливості працювати над удосконаленням дослідницького інструментарію, розв'язанням актуальних для національного господарства та суспільства проблем. Знизився престиж наукової праці, відбувається «відтік» перспективної творчої молоді за межі України.

Тому вважаємо, що назріла гостра потреба в ухваленні загальнодержавної програми стратегічного розвитку та підтримки науково-дослідної діяльності України.

Досить цікавою і перспективною для України є модель дослідницького університету, статус якого передбачає поєднання навчального процесу, наукових досліджень і комерціалізації наукових результатів і технологій, досконалу систему адміністрування науково-дослідної діяльності, високий ступінь організаційно-фінансового забезпечення наукової діяльності та високорозвинену комплексну систему наукових комунікацій.

Зазвичай, дослідницькі університети мають дуже міцні зв'язки з промисловістю. На-

приклад, Массачусетський технологічний інститут має зв'язки майже із 300 корпораціями. Суттєвою особливістю формування професорсько-викладацького складу кращих американських університетів є ротація кадрів, що охоплює сфери освіти, науки та бізнесу. Дослідницькі університети стали рівноправними партнерами бізнесу у інтеграції науки, освіти, виробництва, інколи вони самі виконують у регіонах роль провідного інтегратора [10].

Очевидним є те, що в Україні основними проблемами розвитку науки є відсутність цілісної інноваційної інфраструктури, мізерне фінансування науково-дослідної діяльності, практично відсутня винагорода за цікаві, вдалі та конструктивні рішення, пропозиції та винаходи.

Сьогодні для України досить важливою є проблема зацікавленості економіки у популяризації наявних наукових розробок на ринку у реальному секторі економіки. Без інфраструктурної ланки, яка б забезпечувала такий вихід, фінансування науки ніколи не перетвориться на перспективні інвестиції й залишиться чистими витратами. В інноваційній системі України фактично немає венчурного фінансування, відсутні моделі дослідницьких університетів, низький рівень захисту прав інтелектуальної власності, тобто ключових елементів комерціалізації наукових розробок.

Тому головне, що ми маємо зробити сьогодні – це актуалізувати потужний потенціал розвитку, який сконцентрований у науці, створити економічну систему, запрограмовану на постійне впровадження інновацій та споживання новітніх технологій у найближчі 5–10 років.

Безумовно, важливим є застосування системи стимулів наукової діяльності, яка створюватиме умови для різкого підвищення активності й ефективності діяльності вчених і новаторів, адже обсяги таких непрямих методів підтримки прямо залежать від результативності їх наукових і інноваційних досліджень.

Отже, попереднє вивчення ситуації у сфері освіти та науки, дослідження міжвузівських взаємозв'язків і взаємозалежностей освіти і науки з виробництвом та національною економікою показало, що творча інтелігенція в силу

згаданих обставин не завжди працює на науку та практику. Якість навчальних процесів і наукових робіт, зважаючи на вищезгадані обставини, не завжди є пріоритетом ученого.

Керівництво держави, що відповідало за згадану ділянку роботи, в минулому не завжди було зацікавлене у розвитку процесів соціально-економічного розвитку держави, його соціогуманітарних сегментів.

Зруйнований зворотний зв'язок, відсутність контакту в інноваційному ланцюзі «держава – освіта – наука – виробництво» не передбачають умов для висхідного розвитку перспектив національної економіки.

Враховуючи досвід прогресивних зарубіжних держав, попри всі тимчасові економічні негаразди, вважаємо, що зараз своєчасним кроком було б, аби МОН України подав клопотання законодавчим та іншим державним інстанціям щодо вдосконалення в Україні вищої освіти. Першим кроком у цьому процесі повинно стати надання дозволу університетам, як розширення самоврядних функцій, самостійно визначати обсяги прийому студентів відповідно до кадрових можливостей, матеріальної та навчально-методичної бази закладу, сприяти розвитку доброзичливих міжвузівських відносин і організації міжрегіонального суспільства.

Вважаємо, що така ініціатива сприятиме зміцненню статусу не лише вузівської науки загалом, але й дозволить визначити та підвищити її роль у розвитку нашого молодого суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушків Б. Маргіналізація і глобальні небезпеки економіки / Б. Андрушків, І. Романська // Матеріали тези 15-ї наук. конф. Терноп. нац. тех. ун-ту ім. Івана Пулюя, 14–15 груд. 2011 р. – Тернопіль : ТНТУ, 2011. – С. 247.

Andrushkiv B. Marginalizatsiya i globalni nebezpeki ekonomiki / B. Andrushkiv, I. Romanska // Materiali tezi 15-yi nauk. konf. Ternop. nats. teh. un-tu im. Ivana Pulyuya, 14–15 grud. 2011 r. – Ternopil : TNTU, 2011. – S. 247.

2. Кійко О. Проблеми вищої технічної освіти в Україні [Електроний ресурс] / О. Кійко. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/articles/135.html>. – Назва з екрана.

Kiyko O. Problemi vischoyi tehnichnoyi osviti v Ukrayini [Elektroniy resurs] / O. Kiyko. – Rezhim dostupu: <http://www.osvita.org.ua/articles/135.html>. – Nazva z ekrana.

Б. М. Андрушків, доктор економічних наук (Тернопольський національний технічний університет імені Івана Пулюя); **Л. М. Коваль**, кандидат економічних наук (Хмельницький кооперативний торгово-економічний інститут), **Н. Б. Кирич**, доктор економічних наук; **О. Б. Погайдак**, кандидат економічних наук; **Л. М. Мельник**, кандидат економічних наук (Тернопольський національний технічний університет імені Івана Пулюя). **Об організації міжвузівського співробітництва і інноваційні шляхи розвитку галузевого освіти і науки в Україні.**

Анотація. В статті на загальному фоні розвитку науки і освіти України висвітлені міжгалузеві і міжвузівські взаємозв'язки і взаємоотношення розвитку освіти, науки, виробництва в контексті національної економіки (держави). Визначено і сформульовано ідею введення в Україну загальної вищої освіти як передумови формування інноваційних підходів до розвитку професійного і вищої освіти в країні. На цій основі встановлені тенденції цього процесу. Предложено шляхи вирішення проблем розвитку галузевої освіти і науки в Україні.

Ключові слова: міжвузівська наука, підприємницька діяльність, інноваційні підходи, науково-технічний прогрес, програма, освіта, наука, виробництво, економіка, держава.

B. Andrushkiv, Dc. Econ. Sci. (Ternopil National Technical University of Ivan Pulyuya); **L. Koval**, Cand. Econ. Sci. (Khmelnysky Cooperative Trade and Economy Institute), **N. Kyrych**, Dc. Econ. Sci.; **O. Pohaidak**, Cand. Econ. Sci.; **L. Melnyk**, Cand. Econ. Sci. (Ternopil National Technical University of Ivan Pulyuya). **Organization Interuniversity cooperation and innovative way of development of branch education and science in Ukraine.**

Summary. In an article on the general background of Science and Education of Ukraine, determined intersectoral and interuniversity relationships and relationship between education, science, production in the context of the national economy (the State). Defined and formulated the idea of introducing in Ukraine the total higher education as a prerequisite for the formation of innovative approaches to the development of vocational and higher education in the state. This has set the trend in this process. The ways of solving the problems of the sector of education and science in Ukraine are presented.

Keywords: Interuniversity science, entrepreneurship, innovative approaches, technological progress, program, education, science and industry, the economy of the state.